



Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (piąta izba)

z dnia 5 marca 2015 r. *

Odwołanie — Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Rynek kauczuku chloroprenowego — Następstwo podmiotów produkcyjnych — Możliwość przypisania zachowania noszącego znamiona naruszenia — Grzywny — Powrót do naruszenia — Nieograniczone prawo orzekania

W sprawach połączonych C-93/13 P i C-123/13 P

mających za przedmiot dwa odwołania w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wniesione odpowiednio w dniu 25 lutego 2013 r. i w dniu 12 marca 2013 r.,

Komisja Europejska, reprezentowana przez V. Di Bucciego, G. Contego oraz przez R. Striani, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

wnosząca odwołanie,

w której drugą stroną postępowania są:

Versalis SpA, dawniej Polimeri Europa SpA, z siedzibą w Brindisi (Włochy),

Eni SpA, z siedzibą w Rzymie (Włochy),

reprezentowane przez M. Siragusę, G.M. Robertiego, F. Moretti, I. Perego, F. Cannizzara, A. Bardanzellu, D. Durantego oraz V. Laroccię, avvocati,

strona skarżąca w pierwszej instancji,

oraz

Versalis SpA, dawniej Polimeri Europa SpA,

Eni SpA,

reprezentowane przez M. Siragusę, G.M. Robertiego, F. Moretti, I. Perego, F. Cannizzara, A. Bardanzellu, D. Durantego oraz V. Laroccię, avvocati,

wnoszące odwołanie,

w której drugą stroną postępowania jest:

* Język postępowania: włoski.

Komisja Europejska, reprezentowana przez V. Di Bucciego, G. Contego oraz przez R. Striani, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (piąta izba),

w składzie: T. von Danwitz, prezes izby, C. Vajda, A. Rosas (sprawozdawca), E. Juhász i D. Šváby, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Cruz Villalón,

sekretarz: L. Carrasco Marco, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 27 lutego 2014 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 17 lipca 2014 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Komisja Europejska oraz Versalis SpA (zwana dalej „Versalisem”) i Eni SpA (zwana dalej „Eni”) żądają w odwołaniach odpowiednio w sprawie C-93/13 P oraz w sprawie C-123/13 P uchylenia wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 13 grudnia 2012 r. (Versalis i Eni/Komisja, T-103/08, EU:T:2012:686, zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem”) mającego za przedmiot wniesioną łącznie przez Versalisa i Eni skargę o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2007) 5910 wersja ostateczna z dnia 5 grudnia 2007 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38629 – Kauczuk chloroprenowy, zwanej dalej „sporną decyzją”) albo, posiłkowo, uchylenia lub obniżenia kwoty grzywny nałożonej w tej decyzji na Versalisa i Eni na zasadzie odpowiedzialności solidarnej.
- 2 Komisja wnosi w odwołaniu o uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim Sąd obniżył do 106 200 000 EUR kwotę grzywny nałożonej w spornej decyzji na Versalisa i Eni. Versalis i Eni wnoszą w odwołaniu o uchylenie tego samego wyroku w zakresie, w jakim Sąd oddalił ich skargę.

Okoliczności powstania sporu i sporna decyzja

Rozpatrywane podmioty

- 3 Eni jest ostateczną spółką dominującą grupy o tej samej nazwie, która weszła na rynek kauczuku chloroprenowego („chloroprene rubber”, zwanego dalej „CR”) pod koniec 1992 r. poprzez nabycie działu CR grupy Rhône-Poulenc, której spółka specjalizująca się w CR działała pod firmą Distugil. W okresie od 13 maja 1993 r. do 31 października 1997 r. spółką odpowiedzialną za działalność w zakresie CR (zwaną dalej „działalnością CR”) w ramach grupy Eni była EniChem Elastomeri Srl (zwana dalej „EniChem Elastomeri”), kontrolowana w 100% przez EniChem SpA (zwaną dalej „EniChem”), nad którą kontrolę sprawowała zaś, częściowo bezpośrednio a częściowo pośrednio, Eni na poziomie między 99,93% a 99,97% kapitału zakładowego EniChem. W dniu 1 listopada 1997 r. EniChem Elastomeri została wchłonięta przez EniChem. Ta ostatnia spółka przejęła odpowiedzialność za wcześniejszą działalność EniChem Elastomeri, która przestała istnieć jako odrębny podmiot prawny. W dniu 1 stycznia 2002 r. EniChem przeniosła działalność CR na swoją spółkę zależną, której była w 100% właścicielem, a mianowicie na Polimeri Europa SpA (zwaną dalej „Polimeri Europa”). W dniu

21 października 2002 r. Eni objęła pełną kontrolę bezpośrednią nad Polimeri Europa. W dniu 30 kwietnia 2003 r. EniChem zmieniła firmę na „[poufne]”. W kwietniu 2012 r. Polimeri Europa zmieniła firmę i funkcjonuje od tej pory jako Versalis.

Postępowanie przed Komisją

- 4 W dniu 18 grudnia 2002 r. przedsiębiorstwo Bayer AG (zwane dalej „Bayerem”) poinformowało Komisję Wspólnot Europejskich o istnieniu kartelu na rynku CR i wyraziło gotowość współpracy z Komisją na warunkach określonych w obwieszczeniu Komisji w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3, zwanym dalej „komunikatem w sprawie współpracy z 2002 r.”). Decyzją z dnia 27 stycznia 2003 r. Komisja przyznała przedsiębiorstwu Bayer warunkowe zwolnienie z grzywien.
- 5 W następstwie przekazanych przez Bayera informacji Komisja przeprowadziła niezapowiedziane kontrole w zakładach przedsiębiorstwa Dow Deutschland Inc. w dniu 27 marca 2003 r. oraz w pomieszczeniach przedsiębiorstwa Denka Chemicals GmbH (zwanego dalej „Denka Chemicals”) w dniu 9 lipca 2003 r.
- 6 Odpowiednio w dniu 15 lipca 2003 r. przedsiębiorstwa Tosoh Corp. i Tosoh Europe BV (zwane dalej „Tosoh Europe”) oraz w dniu 21 listopada 2003 r. przedsiębiorstwo DuPont Dow Elastomers LLC (zwane dalej „DDE”) – spółka joint venture, będąca własnością w równych częściach przedsiębiorstwa El DuPont de Nemours and Company (zwanego dalej „El DuPont”) i przedsiębiorstwa The Dow Chemicals Company (zwanego dalej „Dowem”), złożyły wnioski o złagodzenie kary zgodnie z komunikatem w sprawie współpracy z 2002 r.
- 7 W marcu 2005 r. Komisja skierowała pierwsze żądania udzielenia informacji do przedsiębiorstw będących adresatami spornej decyzji, działając na podstawie art. 18 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 8, t. 2, s. 205).
- 8 Po otrzymaniu pierwszego żądania udzielenia informacji, w dniu 15 kwietnia 2005 r. przedsiębiorstwo [poufne], dawniej EniChem, oraz Polimeri Europa, następnie Versalis, złożyły wnioski o złagodzenie kary. W maju 2005 r. i w listopadzie 2006 r. przedsiębiorstwo [poufne] złożyło do Komisji inne oświadczenia w ramach wspomnianego wniosku o złagodzenie kary.
- 9 Pismami z dnia 7 marca 2007 r. Komisja poinformowała Tosoh Corp., Tosoh Europe i DDE o swoim wstępnym wniosku, iż dowody przedłożone jej przez wspomniane przedsiębiorstwa znacząco zwiększają wartość dowodów już posiadanych przez Komisję w rozumieniu pkt 22 komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. i w konsekwencji o swoim zamiarze obniżenia kwoty grzywiny, która w przeciwnym razie pozostałaby niezmienną, w ramach przedziałów przewidzianych w pkt 23 lit. b) akapit pierwszy tegoż komunikatu, a mianowicie od 30% do 50% w przypadku Tosoh Corp. i Tosoh Europe oraz od 20% do 30% w przypadku DDE. Pismem z tego samego dnia [poufne], dawniej EniChem, oraz Polimeri Europa, następnie Versalis, zostały poinformowane, że ich wnioski nie spełniały warunków określonych w pkt 8 lit. a) i b) wspomnianego komunikatu i że w myśl jego pkt 15 i 17 wyżej wymienionym przedsiębiorstwom nie zostanie przyznane warunkowe zwolnienie z grzywiny.
- 10 W dniu 13 marca 2007 r. Komisja wszczęła postępowanie administracyjne i przyjęła pismo w sprawie przedstawienia zarzutów dotyczących naruszenia art. 81 WE oraz art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1994, L 1, s. 3, zwanego dalej „porozumieniem EOG”), skierowane do dwunastu spółek, w tym do Eni, Polimeri Europa, obecnie Versalis, oraz do

[*poufne*], dawniej EniChem. W odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wszyscy jego adresaci przedstawili Komisji uwagi na piśmie i skorzystali z przysługującego im prawa do bycia wysłuchanym podczas przesłuchania, które odbyło się w dniu 21 czerwca 2007 r.

Sporna decyzja

- 11 Komisja przyjęła sporną decyzję w dniu 5 grudnia 2007 r. Wspomniana decyzja została przekazana Eni w dniu 10 grudnia 2007 r. a Polimeri Europa, następnie Versalis, w dniu 11 grudnia 2007 r. Streszczenie spornej decyzji, zmienionej decyzją Komisji C(2008) 2974 wersja ostateczna z dnia 23 czerwca 2008 r., zostało opublikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* z dnia 3 października 2008 r. (Dz.U. C 251, s. 11). Ta ostatnia decyzja została skierowana jedynie do EI DuPont, DuPont Performance Elastomers SA, DuPont Performance Elastomers LLC i do Dowa.
- 12 Ze spornej decyzji wynika, że w okresie od 1993 r. do 2002 r. szereg producentów CR, będących adresatami spornej decyzji, uczestniczyło w jednolitym i ciągłym naruszeniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG obejmującym całe terytorium Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), a składały się nań porozumienia i uzgodnione praktyki dotyczące podziału i stabilizacji rynków, udziałów w rynku oraz kwot sprzedaży CR, koordynowania i wprowadzenia szeregu podwyżek cen, uzgadniania cen minimalnych, podziału klientów oraz wymiany szczególnie chronionych informacji istotnych dla konkurencji. Wspomniani producenci spotykali się regularnie, kilka razy w roku, podczas spotkań wielostronnych albo dwustronnych.
- 13 Zgodnie z art. 1–3 spornej decyzji, zmienionej decyzją C(2008) 2974 wersja ostateczna:

„Artykuł 1

Następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 [WE] oraz, począwszy od dnia 1 stycznia 1994 r., art. 53 porozumienia EOG, uczestnicząc w wymienionych okresach w jednolitym i ciągłym porozumieniu oraz w uzgodnionych praktykach w sektorze [CR]:

- a) Bayer [...]: od dnia 13 maja 1993 r. do dnia 13 maja 2002 r.;
- b) [EI DuPont]: od dnia 13 maja 1993 r. do dnia 13 maja 2002 r.; DuPont Performance Elastomers SA, DuPont Performance Elastomers LLC i [Dow]: od dnia 1 kwietnia 1996 r. do dnia 13 maja 2002 r.;
- c) Denki Kagaku Kogyo KK [(zwany dalej »Denki Kagaku Kogyo«)] oraz Denka Chemicals [...]: od dnia 13 maja 1993 r. do dnia 13 maja 2002 r.;
- d) Eni [...] oraz Polimeri Europa [następnie Versalis]: od dnia 13 maja 1993 r. do dnia 13 maja 2002 r.;
- e) Tosoh [Corp.] oraz Tosoh Europe [...]: od dnia 13 maja 1993 r. do dnia 13 maja 2002 r.

Artykuł 2

Za określone w art. 1 naruszenie nakłada się następujące grzywny:

- a) Bayer [...]: 0 [EUR];
- b) [EI DuPont]: 59 250 000 [EUR]; [w tym] na zasadzie odpowiedzialności solidarnej z
 - (i) DuPont Performance Elastomers SA: 44 250 000 [EUR] oraz

- (ii) DuPont Performance Elastomers LLC: 44 250 000 [EUR] oraz
- (iii) [Dow]: 44 250 000 [EUR];
- c) Denki Kagaku Kogyo [...] oraz Denka Chemicals [...], na zasadzie odpowiedzialności solidarnej: 47 000 000 [EUR];
- d) Eni [...] oraz Polimeri Europa [następnie Versalis], na zasadzie odpowiedzialności solidarnej: 132 160 000 [EUR];
- e) Tosoh [Corp.] oraz Tosoh Europe [...], na zasadzie odpowiedzialności solidarnej: 4 800 000 [EUR];
- f) [Dow]: 4 425 000 [EUR].
- [...]

Artykuł 3

Wyżej wymienionym przedsiębiorstwom nakazuje się bezzwłoczne zakończenie naruszeń opisanych w art. 1, o ile nie uczyniły tego do tej pory.

Powstrzymają się one od ponownego podejmowania działań lub zachowań opisanych w art. 1 oraz od wszelkich działań lub zachowań o równoważnych lub zbliżonych celach lub skutkach”.

- 14 W celu ustalenia kwoty podstawowej grzywien Komisja zastosowała wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwane dalej „wytycznymi z 2006 r.”). Komisja uwzględniła pewną część wartości sprzedaży CR osiągniętej przez każde z rozpatrywanych przedsiębiorstw na terytorium EOG w roku kalendarzowym 2001, ostatnim pełnym roku obrotowym, w którym uczestniczyły one w naruszeniu, i pomnożyła ją przez liczbę lat trwania naruszenia.
- 15 Aby ustalić wspomnianą część wartości sprzedaży, Komisja uznała, że porozumienia horyzontalne dotyczące podziału rynku i ustalania cen zaliczają się ze względu na swój charakter do najpoważniejszych ograniczeń konkurencji. W powyższym względzie Komisja stwierdziła również, że łączny udział w rynku przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu osiągnął 100% na terytorium EOG i że było to systematycznie wprowadzane w życie naruszenie o światowym zasięgu geograficznym.
- 16 Komisja zdecydowała, że część wartości sprzedaży każdego z rozpatrywanych przedsiębiorstw, którą należało uwzględnić w celu ustalenia kwoty podstawowej grzywiny podlegającej nałożeniu, wynosiła 21%.
- 17 Z powodu uczestnictwa w naruszeniu przez okres dziewięciu lat w przypadku EI DuPont, Bayer, Denki Kagaku Kogyo, Denka Chemicals, Eni i Polimeri Europa, następnie Versalis, a także w przypadku Tosoh Corp. i Tosoh Europe (zwanych dalej łącznie „Tosoh”) oraz przez okres sześciu lat i jednego miesiąca w przypadku DuPont Performance Elastomers SA i DuPont Performance Elastomers LLC (zwanych dalej łącznie „DPE”), a także Dow, Komisja na podstawie pkt 24 wytycznych z 2006 r. pomnożyła przez 9 kwoty podstawowe grzywien wyznaczone stosownie do wartości sprzedaży Eni i Polimeri Europa, następnie Versalis, EI DuPont, Bayer, Denki Kagaku Kogyo, Denka Chemicals oraz Tosoh oraz przez 6,5 kwoty podstawowe grzywien wyznaczone stosownie do wartości sprzedaży DPE oraz Dow.

- 18 W celu odstraszenia odnośnych przedsiębiorstw od uczestnictwa w porozumieniu dotyczącym podziału rynku lub w takich jak rozpatrywane w niniejszej sprawie porozumieniach horyzontalnych dotyczących ustalania cen i uwzględniając zwłaszcza okoliczności wymienione w pkt 15 niniejszego wyroku, Komisja na podstawie pkt 25 wytycznych z 2006 r. włączyła do kwoty podstawowej grzywien kwotę dodatkową w wysokości 20% wartości sprzedaży każdego z rozpatrywanych przedsiębiorstw.
- 19 W świetle powyższych okoliczności kwota podstawowa grzywiny podlegającej nałożeniu na Eni i Polimeri Europa, następnie Versalis, została ustalona na 59 mln EUR.
- 20 Co się tyczy dostosowania kwot podstawowych grzywien z tytułu okoliczności obciążających, kwota podstawowa grzywiny podlegającej nałożeniu na Eni i Versalisa została podwyższona o 60%, natomiast kwota podstawowa grzywiny podlegającej nałożeniu na Bayera została podwyższona o 50%, gdyż wymienione przedsiębiorstwa powróciły do naruszenia. Komisja uwzględniła okoliczność obciążającą w postaci powrotu do naruszenia w odniesieniu do Versalisa i Eni z powodu uczestnictwa Anic SpA (zwanego dalej „Anic”) w kartelu w sektorze polipropylenu, które to naruszenie zostało stwierdzone decyzją Komisji 86/398/EWG z dnia 23 kwietnia 1986 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (IV/31.149 – Polipropylen) (Dz.U. L 230, s. 1, zwaną dalej „decyzją w sprawie polipropylenu”) oraz w przypadku EniChem z powodu uczestnictwa w kartelu w sektorze PVC, które to naruszenie zostało stwierdzone decyzją Komisji 94/599/WE z dnia 27 lipca 1994 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (IV/31.865 – PVC) (L 239, s. 14, zwaną dalej „decyzją PVC II”). Okoliczność obciążająca w postaci powrotu do naruszenia została uwzględniona w odniesieniu do Bayera wyłącznie z powodu jednego tylko naruszenia poprzedzającego wydanie spornej decyzji.
- 21 Kwota podstawowa grzywien nie została natomiast obniżona z tytułu okoliczności łagodzących, o których mowa w pkt 29 wytycznych z 2006 r., ponieważ Komisja oddaliła wszystkie wnioski o obniżenie grzywiny złożone na powyższej podstawie.
- 22 Komisja zastosowała również do kwoty podstawowej grzywiny niektórych przedsiębiorstw będących adresatami spornej decyzji specyficzne podwyższenie grzywien dla zapewnienia ich wystarczająco odstraszącego skutku, uwzględniając szczególnie wysokie obroty tych przedsiębiorstw wykraczające poza objęte naruszeniem towary i usługi. Kwota podstawowa grzywiny podlegającej nałożeniu na Polimeri Europa, następnie Versalis, oraz Eni, została pomnożona przez 1,4, natomiast kwota podstawowa grzywiny podlegającej nałożeniu na Dowę została pomnożona przez 1,1.
- 23 W konsekwencji kwota podstawowa grzywiny podlegającej nałożeniu na Eni oraz Polimeri Europa, następnie Versalis, została podwyższona do 132,16 mln EUR.
- 24 Co się tyczy zastosowania komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., Komisja przyznała obniżenie kwoty podstawowej grzywiny o 100% w przypadku Bayera, o 50% w przypadku Tosoh oraz o 25% w przypadku EI DuPont, DPE i Dowę. Komisja oddaliła wnioski o obniżenie tejże kwoty złożone na podstawie wspomnianego komunikatu przez [poufne], dawniej EniChem, oraz Polimeri Europa, następnie Versalis.
- 25 Grzywna nałożona na Eni i na Polimeri Europa, następnie Versalis, została tym samym ustalona na 132,16 mln EUR, przy czym wyższą kwotę przedsiębiorstwa te muszą zapłacić solidarnie.

Zaskarżony wyrok

- 26 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 20 lutego 2008 r. Polimeri Europa, następnie Versalis, i Eni wniosły tytułem żądania głównego o stwierdzenie nieważności spornej decyzji oraz, posiłkowo, o uchylenie lub obniżenie kwoty grzywiny nałożonej na nie w omawianej decyzji na zasadzie odpowiedzialności solidarnej.

- 27 Przed Sądem Versalis i Eni podniosły jedenaście zarzutów, z których sześć miało za przedmiot stwierdzenie nieważności spornej decyzji i dotyczyło, po pierwsze, naruszenia art. 81 WE oraz braku uzasadnienia spornej decyzji w odniesieniu do przypisania naruszenia Eni, po drugie, naruszenia prawa do obrony z powodu braku zgodności spornej decyzji z pismem kończącym postępowanie przeciwko [poufne], dawniej EniChem, po trzecie, naruszenia art. 81 WE oraz braku uzasadnienia spornej decyzji w odniesieniu do przypisania naruszenia Polimeri Europa, następnie Versalis, po czwarte, niedostatecznego i wewnętrznie sprzecznego uzasadnienia spornej decyzji, braku postępowania wyjaśniającego oraz naruszenia art. 81 WE w odniesieniu do oceny przez Komisję okoliczności faktycznych i dowodów, w szczególności jeśli chodzi o udział [poufne], dawniej EniChem, oraz Polimeri Europa, następnie Versalis, w spotkaniach mających miejsce w latach 1993 i 2002, po piąte, niedostatecznego i wewnętrznie sprzecznego uzasadnienia spornej decyzji, braku postępowania wyjaśniającego oraz naruszenia art. 81 WE z powodu zakwalifikowania naruszenia, jako jednolitego i ciągłego, a po szóste, braku uzasadnienia spornej decyzji oraz braku postępowania wyjaśniającego w odniesieniu do obliczenia czasu trwania naruszenia.
- 28 Pięć zarzutów zmierzało do uchylenia albo obniżenia kwoty grzywny i dotyczyło, po pierwsze, błędnego ustalenia kwoty podstawowej grzywny, po drugie, naruszenia zasady proporcjonalności oraz braku uzasadnienia spornej decyzji w odniesieniu do dostosowania kwoty podstawowej grzywny z tytułu powrotu do naruszenia, z tytułu okoliczności łagodzących oraz w celu zapewnienia skutku odstraszającego, po trzecie, błędnego ustalenia pułapu 10% obrotów, po czwarte, nieuwzględnienia współpracy poza zakresem stosowania komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. i, po piąte, braku obniżenia kwoty grzywny na mocy wspomnianego komunikatu.
- 29 Sąd potwierdził zgodność z prawem omawianej decyzji, nie uwzględniając jedynie w pkt 287 i 386 zaskarżonego wyroku okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia oraz poziomu mnożnika kwoty podstawowej grzywny zastosowanego w celu zapewnienia skutku odstraszającego. Sąd obniżył procent zwiększenia tej kwoty z 60% do 50% z tytułu okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia, mając na uwadze, że okoliczność ta nie mogła zostać uwzględniona w odniesieniu do Eni, a jedynie w odniesieniu do Versalisa. Sąd obniżył także rzeczony mnożnik z 1,4 do 1,2. W konsekwencji Sąd obniżył kwotę grzywny nałożonej na Polimeri Europa, następnie Versalisa, i na Eni na zasadzie odpowiedzialności solidarnej z 132,16 mln EUR do 106,2 mln EUR.

Żądania stron

W sprawie C-93/13 P

- 30 Komisja wnosi do Trybunału o:
- uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim obniżono w nim do 106 200 000 EUR kwotę grzywny nałożonej w spornej decyzji na Versalisa i na Eni;
 - oddalenie w całości wniesionej do Sądu skargi o stwierdzenie nieważności, oraz
 - obciążenie Versalisa i Eni kosztami postępowania w obydwu instancjach.
- 31 Versalis i Eni wnoszą do Trybunału o:
- oddalenie odwołania Komisji w całości, oraz
 - obciążenie Komisji kosztami postępowania.

W sprawie C-123/13 P

32 Versalis i Eni wnoszą do Trybunału o:

- uchylenie w całości albo w części zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim Sąd oddalił ich wspólną skargę wniesioną w pierwszej instancji i w konsekwencji:
 - stwierdzenie nieważności w całości albo w części spornej decyzji,
 - lub uchylenie grzywny nałożonej na wyżej wymienione przedsiębiorstwa w tej decyzji albo przynajmniej jej obniżenie;
- posiłkowo, uchylenie w całości albo w części zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim Sąd oddalił w nim ich skargę wniesioną w pierwszej instancji, oraz przekazanie sprawy do Sądu w celu ponownego jej rozpoznania co do istoty w świetle wskazówek dostarczonych przez Trybunał, oraz
- obciążenie Komisji kosztami oraz wynagrodzeniami związanymi z postępowaniami w obydwu instancjach.

33 Komisja wnosi do Trybunału o:

- oddalenie odwołania;
- obciążenie Versalisa i Eni kosztami postępowania.

34 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 21 stycznia 2014 r. sprawy C-93/13 P oraz C-123/13 P zostały połączone w celu łącznego rozpoznania w ramach pisemnego i ustnego etapu postępowania oraz wydania wyroku.

W przedmiocie odwołań

35 Zarzuty zostaną przedstawione według kolejności zaskarżonych punktów wyroku Sądu.

W przedmiocie zarzutu pierwszego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

- 36 W zarzucie pierwszym odnoszącym się do pkt 53–78 zaskarżonego wyroku Versalis i Eni twierdzą, że przypisując spółce dominującej, Eni, naruszenie rzekomo popełnione przez spółki, nad którymi Eni sprawuje kontrolę w sektorze CR, Sąd odstąpił z naruszeniem art. 81 WE od mającego znaczenie dla sprawy orzecznictwa Trybunału oraz od obowiązku uzasadnienia ciężącego na nim w ramach oceny dowodów przedstawionych w celu obalenia domniemania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu, wobec czego Sąd naruszył również podstawowe zasady legalności, osobistej odpowiedzialności w dziedzinie karteli, domniemania niewinności i prawa do obrony oraz zasadę ograniczonej odpowiedzialności spółek.
- 37 Versalis i Eni przypominają pewne okoliczności, które przedstawiły przed Sądem, a w szczególności, że Eni nie uczestniczyła w spornym naruszeniu, że nigdy nie prowadziła działalności w sektorze chemicznym, a konkretnie w sektorze CR, że nie miało miejsca jakiegokolwiek łączenie funkcji członków zasiadających w organach zarządzających tego przedsiębiorstwa oraz w organach zarządzających jego spółek zależnych, że każda ze spółek zależnych posiada swój własny proces decyzyjny, że poza tym nie istnieje przepływ informacji („reporting lines”) ze wspomnianych spółek zależnych do ich spółki

dominującej i że Eni odgrywała zaledwie typową rolę inwestycyjnej spółki holdingowej w stosunku do swoich spółek zależnych działających w sektorze o mniejszym znaczeniu niż główny sektor działalności Eni, który w każdym razie jest od niego inny.

- 38 Versalis i Eni stoją na stanowisku, że wyrok jest wadliwy w zakresie, w jakim Sąd stwierdził, w sposób niespójny oraz bez jakiegokolwiek mającego znaczenie dla sprawy uzasadnienia, że te wszystkie wykazane okoliczności są całkowicie nieistotne, podczas gdy zgodnie z orzecznictwem Trybunału owe okoliczności mogły stanowić dowód na brak rzeczywistego wywierania przez Eni decydującego wpływu na spółki zależne tego przedsiębiorstwa. W praktyce opisane powyżej stwierdzenie Sądu sprowadza się do uznania – z naruszeniem zasad wymienionych w wyroku Akzo Nobel i in./Komisja (C-97/08 P, EU:C:2009:536) oraz zasad osobistej odpowiedzialności i personalizacji kary, a także domniemania niewinności i prawa do obrony – że domniemanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu jest domniemaniem niewzruszalnym.
- 39 Nawiązując do wyroku Eni/Komisja (C-508/11 P, EU:C:2013:289), w którym Trybunał odniósł się do zbliżonego zarzutu dotyczącego tych samych podmiotów, Komisja uważa, że zarzut pierwszy jest oczywiście bezzasadny.

Ocena Trybunału

- 40 Zarzut pierwszy odwołania Versalisa i Eni dotyczy zastosowania do Eni domniemania decydującego wpływu wywieranego przez spółki dominujące na ich spółki zależne uczestniczące w naruszeniach reguł konkurencji Unii. Jak przypominał Trybunał w pkt 46 przywołanego przez Komisję wyroku Eni/Komisja (EU:C:2013:289), zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zachowanie spółki zależnej może zostać przypisane, do celów stosowania art. 81 WE, spółce dominującej, w szczególności jeżeli pomimo posiadania przez ową spółkę zależną odrębnej osobowości prawnej nie określa ona samodzielnie swojego zachowania na rynku, lecz co do zasady stosuje się do wskazówek udzielanych jej przez spółkę dominującą, przy uwzględnieniu w szczególności powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych łączących te dwa podmioty prawne. W tego rodzaju sytuacji, gdy spółka dominująca i jej spółka zależna są częścią tej samej jednostki gospodarczej, a zatem tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, Komisja może bowiem skierować decyzję nakładającą grzywny do spółki dominującej bez konieczności wykazania jej osobistego uczestnictwa w naruszeniu.
- 41 Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika również, że w szczególnym wypadku, kiedy spółka dominująca posiada cały lub prawie cały kapitał spółki zależnej, która popełniła naruszenie zasad konkurencji Unii, istnieje wrzuszalne domniemanie, iż owa spółka dominująca rzeczywiście wywiera decydujący wpływ na swoją spółkę zależną (wyrok Eni/Komisja, EU:C:2013:289, pkt 47).
- 42 W takiej sytuacji wystarczy, że Komisja wykaże, iż spółka dominująca posiada cały lub prawie cały kapitał spółki zależnej, by uznać wspomniane domniemanie za spełnione. Komisja będzie zatem mogła uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na jej spółkę zależną, chyba że spółka dominująca, na której spoczywa ciężar obalenia domniemania, przedstawi wystarczające dowody mogące wykazać, że jej spółka zależna działa na rynku w sposób samodzielny (zob. wyroki: Akzo Nobel i in./Komisja, C-97/08 P, EU:C:2009:536, pkt 61; Elf Aquitaine/Komisja, C-521/09 P, EU:C:2011:620, pkt 57).
- 43 Ponadto w szczególnym wypadku, gdy spółka holdingowa posiada cały lub prawie cały kapitał spółki występującej w roli łącznika, która z kolei posiada całość kapitału lub prawie cały kapitał spółki zależnej należącej do grupy będącej sprawcą naruszenia reguł konkurencji Unii, istnieje również wrzuszalne domniemanie, iż rzeczona spółka holdingowa wywiera decydujący wpływ na zachowanie spółki będącej łącznikiem i pośrednio, poprzez tę ostatnią, również na zachowanie wspomnianej spółki zależnej (zob. podobnie wyrok Eni/Komisja, EU:C:2013:289, pkt 48–49 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 44 W niniejszej sprawie, jak Sąd stwierdził w pkt 63 zaskarżonego wyroku, bezsporne jest, że przez cały czas trwania rozpatrywanego naruszenia Eni posiadała, częściowo bezpośrednio i częściowo pośrednio, między 99,93% a 100% kapitału spółek odpowiedzialnych w ramach swojej grupy za działalność CR, a mianowicie kolejno EniChem Elastomeri, EniChem oraz Polimeri Europa, następnie Versalis. W konsekwencji domniemanie przywołane w pkt 41 i 43 niniejszego wyroku ma zastosowanie do Eni.
- 45 Jeśli chodzi o okoliczności powołane przez Versalisa i Eni, należy stwierdzić, że Sąd zbadał je w pkt 66–72 zaskarżonego wyroku. Uzasadnienie tego wyroku nie pozostawia żadnych wątpliwości co do rozważań, na których Sąd oparł swoje rozstrzygnięcie w tym względzie, i w konsekwencji umożliwia Trybunałowi dokonanie kontroli tego rozstrzygnięcia. Powyższe oznacza, że zaskarżony wyrok nie jest w tym zakresie obarczony brakiem uzasadnienia. Sąd nie naruszył zatem prawa, stwierdzając w pkt 73 zaskarżonego wyroku, że Versalis i Eni nie zdołały obalić domniemania decydującego wpływu wywieranego przez Eni na jej spółki zależne EniChem Elastomeri, EniChem oraz Polimeri Europa, następnie Versalis, z powodu braku przedstawienia wystarczających dowodów pozwalających wykazać, że owe spółki zależne działały na rozpatrywanym rynku w sposób samodzielny.
- 46 Wbrew stanowisku Versalisa i Eni powyższe stwierdzenie Sądu nie sprowadza się do uznania, że domniemanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu jest domniemaniem niewzruszalnym. Fakt, iż trudno jest przedstawić dowód przeciwny w celu obalenia domniemania, nie powoduje bowiem sam w sobie, że jest ono faktycznie niewzruszalne, zwłaszcza jeżeli podmioty, względem których działa to domniemanie, są najlepiej predestynowane, by poszukać tych dowodów w ich własnej sferze działalności (zob. wyrok Elf Aquitaine/Komisja, EU:C:2011:620, pkt 70).
- 47 W związku z powyższym nie zasługuje również na uwzględnienie zastrzeżenie, że Sąd, przyznając, iż wspomniane domniemanie ma charakter niewzruszalny, naruszył zasady osobistej odpowiedzialności, personalizacji kary oraz domniemania niewinności i prawa do obrony.
- 48 W konsekwencji zarzut pierwszy odwołania wysunięty przez Versalisa i Eni należy oddalić jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu drugiego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

- 49 W zarzucie drugim odwołania odnoszącym się do pkt 94, 95 i 97 zaskarżonego wyroku, dotyczącym naruszenia zasady osobistej odpowiedzialności, Versalis i Eni zarzucają Sądowi, że przypisując Versalisowi naruszenie popełnione przez [poufne], dawniej EniChem, błędnie zastosował mające znaczenie dla sprawy orzecznictwo Trybunału i niewystarczająco uzasadnił fakt oddalenia argumentów tych przedsiębiorstw.
- 50 Powołując się na wyroki ETI i in. (C-280/06, EU:C:2007:775) i ThyssenKrupp Nirosta/Komisja (C-352/09 P, EU:C:2011:191), Versalis i Eni twierdzą zasadniczo, że Trybunał zezwolił na odstępstwo od zasady osobistej odpowiedzialności jedynie wyjątkowo i w ściśle określonych warunkach, które nie są spełnione w niniejszej sprawie. W powyższym względzie wymienione przedsiębiorstwa zaznaczają zwłaszcza, że [poufne], dawniej EniChem, nie przestała istnieć pod względem prawnym lub gospodarczym. Powołują się one także na niewystarczające uzasadnienie zaskarżonego wyroku.
- 51 Komisja przypomina, że stwierdzone w pkt 95 zaskarżonego wyroku ryzyko, iż [poufne], dawniej EniChem, może stać się „spółką wydmuszką”, jest okolicznością faktyczną, która nie podlega kontroli Trybunału. Komisja dodaje, że Trybunał w żadnym razie nie ograniczył wypadków odpowiedzialności spółki nabywającej do sytuacji, kiedy spółka zbywająca zaprzestała wszelkiej działalności gospodarczej. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału wynikającym z wyroków Aalborg Portland i in./Komisja

(C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P, C-219/00 P, EU:C:2004:6) i ETI i in. (EU:C:2007:775) wyłącznie istnienie „powiązania strukturalnego” między należącymi do tej samej grupy spółką zbywającą a spółką nabywającą ma decydujące znaczenie dla odpowiedzialności tej ostatniej spółki.

Ocena Trybunału

- 52 Zarzut drugi podniesiony przez Versalisa i Eni w sprawie C-123/13 P dotyczy zagadnienia następstwa prawnego przedsiębiorstw. Jak Trybunał przypomniał w pkt 51 wyroku Versalis/Komisja (C-511/11 P, EU:C:2013:386), zgodnie z utrwalonym orzecznictwem prawo Unii w dziedzinie konkurencji dotyczy działalności przedsiębiorstw, a pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania. Jeżeli tego rodzaju podmiot narusza reguły konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej.
- 53 Trybunał orzekł już, że jeżeli dwa podmioty stanowią jedną jednostkę gospodarczą, fakt, że podmiot popełniający naruszenie w dalszym ciągu istnieje, nie stoi sam w sobie na przeszkodzie temu, aby sankcję nałożyć na podmiot, na który została przeniesiona jego działalność gospodarcza. Takie nałożenie sankcji jest dopuszczalne w szczególności w przypadku, gdy wspomniane podmioty znajdowały się pod kontrolą tej samej osoby i przez wzgląd na ścisłe powiązania między nimi zarówno pod względem gospodarczym, jak i organizacyjnym stosowały zasadniczo jednakowe wytyczne gospodarcze (zob. wyroki: ETI i in., EU:C:2007:775, pkt 48–49 i przytoczone tam orzecznictwo, a także Versalis/Komisja, EU:C:2013:386, pkt 52).
- 54 W pkt 91 i 92 zaskarżonego wyroku Sąd przypomniał o powiązaniach istniejących między spółkami kolejno odpowiedzialnymi w ramach grupy za działalność CR i o tym, że Eni jako spółka dominująca posiadała pośrednio albo bezpośrednio ponad 99,9% kapitału zakładowego wszystkich wspomnianych spółek. Mając na względzie powyższe elementy, Sąd słusznie stwierdził w pkt 93 zaskarżonego wyroku, że istniała ciągłość gospodarcza pomiędzy uczestniczącą w kartelu spółką zbywającą, czyli EniChem, następnie [poufne], oraz spółką nabywającą, czyli Polimeri Europa, następnie Versalis.
- 55 Sąd uznał ponadto w pkt 95 zaskarżonego wyroku, że istniało ryzyko, iż pierwotny podmiot prowadzący działalność CR w ramach grupy Eni, a mianowicie EniChem, następnie [poufne], stanie się „spółką wydmuszką” wskutek wewnątrzgrupowej restrukturyzacji i że nałożona na niego na mocy prawa kartelowego sankcja nie doprowadzi w tym przypadku do żadnego skutku. Chodzi tu o ocenę faktów, która nie podlega kontroli Trybunału w postępowaniu odwoławczym.
- 56 Mając na względzie powyższe rozważania, Sąd nie naruszył prawa, gdy stwierdził w pkt 98 zaskarżonego wyroku, że Komisja miała prawo przypisać Polimeri Europa, następnie Versalis, wszystkie zachowania noszące znamiona naruszenia, których dopuścił się EniChem, następnie [poufne], bez względu na fakt, że [poufne] nadal istniał.
- 57 Stwierdzenia tego nie może podważyć okoliczność, że w pkt 144 wyroku ThyssenKrupp Nirosta/Komisja (EU:C:2011:191) Trybunał orzekł, że sytuacja omówiona w pkt 53 niniejszego wyroku zachodzi również wówczas, gdy podmiot, który popełnił naruszenie, przestał istnieć pod względem prawnym lub gospodarczym, gdyż sankcja nałożona na przedsiębiorstwo niewykonujące już działalności gospodarczej mogłaby być pozbawiona skutku odstraszającego, ponieważ z wyroku tego nie wynika wyraźnie, iż przypisanie naruszenia podmiotowi niebędącemu jego sprawcą jest ograniczone wyłącznie do sytuacji, w których nałożenie sankcji na spółkę będącą sprawcą naruszenia nie miałoby skutku odstraszającego (zob. wyrok Versalis/Komisja, EU:C:2013:386, pkt 55).

- 58 W wyżej wymienionym wyroku ETI i in. (EU:C:2007:775), do którego Trybunał odwołał się wyraźnie w pkt 144 wyroku ThyssenKrupp Nirosta/Komisja (EU:C:2011:191), Trybunał orzekł bowiem, że Komisja miała prawo przypisać dane naruszenie spółce, która nie była sprawcą zachowań noszących znamiona naruszenia, w sytuacji kiedy podmiot będący sprawcą naruszenia nadal istniał jako podmiot gospodarczy na innych rynkach (zob. ww. wyrok ETI i in., EU:C:2007:775, pkt 45). Trybunał oparł tę ocenę na okoliczności, że odnośne spółki należały do tego samego podmiotu publicznego wówczas, gdy miały miejsce ich zachowania noszące znamiona naruszenia (zob. wyroki: ETI i in., EU:C:2007:775, pkt 50; Versalis/Komisja, EU:C:2013:386, pkt 56).
- 59 Należy również stwierdzić, że znaczenie wyroku ETI i in. (EU:C:2007:775) nie jest ograniczone, wbrew stanowisku Versalisa i Eni, do wypadków, kiedy organ władzy publicznej sprawuje kontrolę nad podmiotami uczestniczącymi w naruszeniu. W pkt 44 tego wyroku Trybunał wyjaśnił bowiem, iż bez znaczenia jest okoliczność, że przeniesienie działalności nie było decyzją jednostek, lecz ustawodawcy, i że zostało dokonane w celu przeprowadzenia prywatyzacji. Trybunał uznał więc, że mogłyby istnieć ewentualne wątpliwości dotyczące możliwości przypisania naruszenia podmiotowi będącemu następcą prawnym w wypadku, co najwyżej, wspólnej kontroli sprawowanej przez organ władzy publicznej, które to wątpliwości zostały przez Trybunał rozwiane. Żadne wątpliwości co do możliwości takiego przypisania nie mogą natomiast istnieć w sytuacji, kiedy ta kontrola, jak ma to miejsce w niniejszej sprawie, jest sprawowana przez spółkę prawa prywatnego (zob. wyrok Versalis/Komisja, EU:C:2013:386, pkt 57).
- 60 W świetle powyższych rozważań Sąd nie naruszył więc prawa, stwierdzając, że Komisja mogła skutecznie przypisać Versalisowi wszystkie rozpatrywane zachowania antykonkurencyjne.
- 61 Jeśli chodzi o zarzucany brak uzasadnienia, w pkt 89–98 zaskarżonego wyroku Sąd przedstawił szczegółowo powody, dla których uznał za bezzasadny podniesiony w pierwszej instancji zarzut zmierzający do tego, by rzezone zachowania nie zostały przypisane Versalisowi. Uzasadnienie tego wyroku nie pozostawia żadnych wątpliwości co do rozważań, na których Sąd oparł swoje rozstrzygnięcie w tym względzie, i w konsekwencji umożliwia Trybunałowi dokonanie kontroli tego rozstrzygnięcia. Powyższe oznacza, że zaskarżony wyrok nie jest w tym zakresie obarczony brakiem uzasadnienia.
- 62 Ponieważ żaden z argumentów związanych z zarzutem drugim odwołania Versalisa oraz Eni nie został uwzględniony, zarzut ten należy oddalić jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu trzeciego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

- 63 W ramach zarzutu trzeciego odwołania Versalis i Eni podnoszą, że Sąd zastosował w błędny i wewnętrznie sprzeczny sposób wynikającą z orzecznictwa zasadę dotyczącą koniecznego i wyraźnego zdystansowania się przez kartel w celu niemożności przypisania naruszenia i naruszył zasadę in dubio pro reo, przyjmując w pkt 173 zaskarżonego wyroku, iż spółka EniChem, następnie [poufne], uczestniczyła w spotkaniu w dniu 12 czerwca albo 13 czerwca 1993 r. we Florencji, i w pkt 183 tego samego wyroku, że spotkania mające miejsce w 2002 r., w których uczestniczyła spółka Polimeri Europa, następnie Versalis, miały charakter antykonkurencyjny. Podobnie Sąd przeinaczył dowody, stwierdzając, tak samo jak Komisja, że dwa spotkania mające miejsce w 2002 r. miały charakter antykonkurencyjny. W konsekwencji, uznając, że EniChem oraz Polimeri Europa uczestniczyły w kartelu przez cały czas jego trwania, to znaczy od maja 1993 r. do maja 2002 r., Sąd nie tylko dokonał błędnej oceny, ale także nie dokonał sądowej kontroli co do istoty.
- 64 Komisja twierdzi, że argumenty Versalisa i Eni zmierzają do podważenia dokonanej przez Sąd oceny okoliczności faktycznych, w związku z czym powyższy zarzut należy uznać za niedopuszczalny.

Ocena Trybunału

- 65 Należy stwierdzić, że w omawianym zarzucie Versalis i Eni podważają stwierdzenia oraz ocenę okoliczności faktycznych, które nie stanowią, z zastrzeżeniem przeinaczenia dowodów, kwestii prawnej podlegającej jako taka kontroli Trybunału.
- 66 Jeśli chodzi o zastrzeżenie dotyczące przeinaczenia wspomnianych dowodów, należy stwierdzić, że Versalis i Eni nie broniły poglądu, że Sąd przeinaczył je w sposób oczywisty.
- 67 Zarzut trzeci należy zatem uznać za niedopuszczalny.

W przedmiocie zarzutu czwartego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

- 68 W zarzucie czwartym odwołania dotyczącym pkt 239 i następnych zaskarżonego wyroku Versalis i Eni twierdzą, że Sąd naruszył prawo Unii, nie wskazując na błędy popełnione przez Komisję przy określaniu kwoty podstawowej grzywny w rozumieniu wytycznych z 2006 r.
- 69 W pierwszej kolejności powyższe przedsiębiorstwa zarzucają Sądowi brak uzasadnienia zaskarżonego wyroku, w którym nie ustosunkował się on do zastrzeżeń podniesionych w postępowaniu w pierwszej instancji. Ponadto Sąd naruszył zasady proporcjonalności i równego traktowania, rezygnując z dokonania oceny co do istoty, w świetle przedstawionych mu okoliczności faktycznych, poszanowania przez Komisję zasad słuszności, proporcjonalności i równego traktowania przy ustalaniu kwoty podstawowej grzywny z tytułu wagi naruszenia oraz kwoty dodatkowej grzywny.
- 70 W drugiej kolejności Versalis i Eni podnoszą, że nie ustosunkowując się do podniesionego przez te przedsiębiorstwa na rozprawie zarzutu dotyczącego niezastosowania przez Komisję pkt 18 wytycznych z 2006 r., Sąd naruszył zasadę proporcjonalności i równego traktowania.
- 71 W trzeciej kolejności przedsiębiorstwa te podnoszą, że w celu ustalenia kwoty podstawowej grzywny Sąd nie uwzględnił liczby lat odpowiadających czasowi trwania naruszenia wynikającej z okoliczności powołanych w ramach zarzutu trzeciego odwołania w sprawie C-123/13 P.
- 72 Komisja twierdzi przede wszystkim, że zarzut czwarty odwołania w omawianej sprawie nie jest precyzyjny i że powiela się w nim argumenty podniesione w pierwszej instancji. Poza tym niektóre zastrzeżenia Versalis i Eni dotyczą oceny okoliczności faktycznych. Wreszcie żaden konkretny zarzut dotyczący zastosowania pkt 18 wytycznych z 2006 r. w sprawie metody ustalania grzywien nie został podniesiony w pierwszej instancji. Jeśli chodzi o czas trwania naruszenia, Komisja uważa, że nie można zarzucić Sądowi popełnienia jakiegokolwiek błędu.

Ocena Trybunału

- 73 Jak zaznaczył rzecznik generalny w pkt 35 swojej opinii, pierwsze zastrzeżenie Versalis i Eni jest niedopuszczalne, gdyż nie zawiera ono krytyki zaskarżonego wyroku, lecz odesłanie do argumentów przedstawionych w pierwszej instancji.
- 74 Drugie zastrzeżenie jest także niedopuszczalne z tego względu, że Versalis i Eni nie wykazują, iż podniosły przed Sądem zarzut dotyczący niezastosowania przez Komisję pkt 18 wytycznych z 2006 r.
- 75 Trzecie zastrzeżenie, które zakłada uwzględnienie zarzutu drugiego odwołania w sprawie C-123/13 P, należy oddalić.

- 76 W konsekwencji zarzut czwarty odwołania w rzeczowej sprawie należy uznać w części za niedopuszczalny i w części za bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu pierwszego odwołania w sprawie C-93/13 P

Argumentacja stron

- 77 W ramach zarzutu pierwszego odwołania Komisja krytykuje pkt 272–275 zaskarżonego wyroku, które brzmią następująco:

„272 Tymczasem w niniejszej sprawie należy stwierdzić, że w ramach spraw przytoczonych w [spornej] decyzji w celu wykazania istnienia powrotu do naruszenia w odniesieniu do Eni, a mianowicie spraw zakończonych wydaniem decyzji w sprawie polipropylenu oraz decyzji PVC II (zob. pkt 257 [zaskarżonego wyroku]) (zob. przypis 517 [spornej] decyzji), Komisja nie podniosła ani nie wykazała, iż spółki, których rzeczony decyzje dotyczyły, czyli odpowiednio [Anic] i EniChem, nie określały samodzielnie swego zachowania na rozpatrywanym rynku w okresach obejmujących naruszenie i, co za tym idzie, iż stanowiły wraz z ich spółką dominującą – Eni jednostkę gospodarczą, a zatem przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE i 82 WE. Komisja stwierdziła bowiem naruszenie jedynie w przypadku tych spółek zależnych, a nie w przypadku ich spółki dominującej. Jak zaznaczyły skarżące i czemu nie zaprzeczyła Komisja, Eni nie została wysłuchana w ramach postępowania administracyjnego zakończonego przyjęciem owych decyzji.

273 Zasada poszanowania prawa do obrony wyklucza jednak możliwość uznania za zgodną z prawem decyzji, w której Komisja nakłada na przedsiębiorstwo grzywnę w dziedzinie konkurencji, nie poinformowawszy go wcześniej o stawianych mu zarzutach. Ważne jest również, by pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wskazywało, w jakim charakterze danemu podmiotowi prawa zarzucane są określone okoliczności (wyroki: *Papierfabrik August Koehler i in./Komisja* [C-322/07 P, C-327/07 P, C-338/07 P, EU:C:2009:500], pkt 37 i 39; *Akzo Nobel i in./Komisja*, EU:C:2009:536], pkt 57).

274 W związku z powyższym w ramach wykazania w odniesieniu do Eni okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia Komisja nie może stwierdzić, że Eni powinna zostać uznana za odpowiedzialną za naruszenie popełnione wcześniej, za które nie została ukarana w decyzji Komisji, a w postępowaniu w sprawie wykazania owego naruszenia nie była adresatem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, wobec czego przedsiębiorstwo to nie miało możliwości przedstawienia argumentów w celu podważenia faktu ewentualnego istnienia jednostki gospodarczej pomiędzy nim i innymi przedsiębiorstwami – w niniejszym przypadku Anic i EniChem – w chwili istnienia wcześniejszego naruszenia.

275 Z powyższego wynika, że naruszenie stwierdzone w art. 1 [spornej] decyzji nie może zostać uznane w odniesieniu do Eni za powrót do naruszenia”.

- 78 Krytykując w szczególności pkt 273 i 274 zaskarżonego wyroku, Komisja podnosi, że Sąd naruszył zasady prawa dotyczące korzystania z prawa do obrony, gdy uznał, że wymagały one, w celu uwzględnienia okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia w odniesieniu do Eni, by przedsiębiorstwo to było adresatem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów dotyczącego pierwszego naruszenia oraz decyzji stwierdzającej to naruszenie.
- 79 Zdaniem Komisji prawo do obrony jest zagwarantowane, jeśli Komisja w momencie poinformowania przez nią o zamiarze stwierdzenia powrotu do naruszenia umożliwia stronom wykazanie, że przesłanki powrotu do naruszenia nie zostały spełnione. Komisja zaznacza, że w niniejszej sprawie Eni miała możliwość obalenia domniemania dotyczącego sprawowania przez nią kontroli nad spółką zależną.

- 80 W drugiej części rzeczonego zarzutu dotyczącej w szczególności pkt 274 zaskarżonego wyroku Komisja twierdzi, że charakterystyka powrotu do naruszenia nie zakłada konieczności nałożenia pierwszej kary pieniężnej na spółkę dominującą, a jedynie stwierdzenie pierwszego naruszenia. Wystarczyłoby stwierdzić, że spółka dominująca tworzyła wraz z niemal w pełni kontrolowaną przez nią spółką zależną przedsiębiorstwo, które popełniło nowe naruszenie i względem którego podwyższenie grzywny z tytułu powrotu do naruszenia jest uzasadnione. Aby ocenić, czy dane przedsiębiorstwo wyciągnęło konsekwencje z pierwszego stwierdzenia naruszenia, należałoby rozważyć skłonność tejże jednostki gospodarczej do popełnienia kolejnego naruszenia, a nie skłonność każdej z wchodzących w jej skład spółek z osobna.
- 81 Komisja podnosi, że uzasadnienie Sądu może narazić na szwank działania związane ze ściganiem naruszeń, prowadzone przez Komisję, która byłaby zobowiązana do systematycznego kierowania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów do wszystkich spółek tworzących przedsiębiorstwo uczestniczące w pierwszym naruszeniu, bez względu na to, czy w rozpatrywanym przypadku należy nałożyć na nie grzywnę. Ponadto nie można twierdzić, że okoliczność obciążająca w postaci powrotu do naruszenia nie ma zastosowania do spółek należących do takiego przedsiębiorstwa wyłącznie z powodu struktury organizacyjnej grupy, do której spółki te należą.
- 82 Versalis i Eni twierdzą, że należy oddalić zarzut pierwszy odwołania Komisji. Wspomniane przedsiębiorstwa podnoszą, że Eni nigdy nie została wysłuchana ani też nie uczestniczyła w postępowaniach zakończonych wydaniem decyzji w sprawie polipropylenu oraz decyzji PVC II i uważają, że nie jest zasadne twierdzenie, iż Eni mogła w ramach postępowania poprzedzającego wydanie spornej decyzji przedstawić dowody mogące obalić domniemanie decydującego wpływu wywieranego przez to przedsiębiorstwo na Anic oraz EniChem, następnie [*poufne*], w okresach, w których toczyły się postępowania zakończone od dawna wydaniem decyzji w sprawie polipropylenu oraz decyzji PVC II.
- 83 Poza tym fakt, że Komisja nie umożliwiła Eni udziału we wspomnianych postępowaniach, wskazuje, że instytucja ta uznaje za pozbawioną w tym względzie znaczenia okoliczność sprawowania przez spółkę dominującą kontroli nad całym kapitałem jej spółki zależnej uczestniczącej w tych postępowaniach. Versalis i Eni przypominają, że fakt posiadania przez spółkę dominującą całego kapitału spółki zależnej był zatem niewystarczający, by wykazać wywieranie decydującego wpływu przez spółkę dominującą, i że Komisja powinna była wykazać, iż Eni rzeczywiście wywierała taki wpływ na Anic i na EniChem.
- 84 Versalis i Eni podnoszą też, że obecna Eni całkowicie różni się od spółki z okresu wydania decyzji w sprawie polipropylenu oraz decyzji PVC II, która była podmiotem publicznym kontrolowanym i kierowanym przez rząd włoski w celu umożliwienia państwu włoskiemu zarządzania udziałami w pewnych sektorach uznanych za istotne ze względu na interes narodowy.
- 85 Jeśli chodzi o część drugą zarzutu pierwszego odwołania Komisji, Versalis i Eni podnoszą, że Komisja błędnie rozumie pkt 274 zaskarżonego wyroku. Zdaniem wspomnianych przedsiębiorstw Sąd nie nawiązuje do sankcji przejawiającej się w nałożeniu grzywny, ale raczej do braku odpowiedzialności Eni w ramach decyzji w sprawie polipropylenu oraz decyzji PVC II, jako że Eni nie wchodziła w skład ukaranych przedsiębiorstw.

Ocena Trybunału

- 86 Zarzut pierwszy odwołania Komisji dotyczy okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia uwzględnionej na niekorzyść Eni z powodu skazania Anic i EniChem odpowiednio w decyzji w sprawie polipropylenu oraz w decyzji PVC II z tytułu ich uczestnictwa w kartelach.

- 87 Jak wynika z pkt 28 wytycznych z 2006 r. i z orzecznictwa Trybunału, okoliczność obciążająca w postaci powrotu do naruszenia znamionuje kontynuowanie naruszenia lub ponowne popełnienie przez przedsiębiorstwo identycznego lub podobnego naruszenia po tym, jak Komisja lub krajowy organ ochrony konkurencji stwierdzą naruszenie przez to przedsiębiorstwo postanowień art. 81 WE lub 82 WE (zob. podobnie wyrok *Groupe Danone/Komisja*, C-3/06 P, EU:C:2007:88, pkt 40, 41).
- 88 Należy przypomnieć w tym względzie, że prawo Unii w dziedzinie konkurencji dotyczy działalności przedsiębiorstw, a pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania (zob. wyrok *Akzo Nobel i in./Komisja*, EU:C:2009:536, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 89 Jeżeli tego rodzaju podmiot gospodarczy narusza reguły konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej. Mając powyższe na względzie, naruszenie prawa Unii w dziedzinie konkurencji musi być przypisane jednoznacznie podmiotowi prawa, który będzie mógł ponieść grzywnę; również do tego podmiotu winno być skierowane pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (zob. podobnie wyrok *Akzo Nobel i in./Komisja*, EU:C:2009:536, pkt 56, 57 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 90 Jeśli chodzi o zachowanie spółki zależnej, zgodnie z przypomnianym w pkt 40 niniejszego wyroku utrwalonym orzecznictwem zachowanie to może zostać przypisane, do celów stosowania art. 81 WE, spółce dominującej, kiedy spółka dominująca i jej spółka zależna są częścią tej samej jednostki gospodarczej i tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu tego artykułu.
- 91 Tak więc w celu wykazania okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia w odniesieniu do spółki dominującej nie jest wymagane, by przeciwko tej spółce toczyło się wcześniej postępowanie, w wyniku którego skierowano do niej pismo w sprawie przedstawienia zarzutów oraz wydano decyzję. W powyższym celu istotne jest natomiast zwłaszcza wcześniejsze stwierdzenie pierwszego naruszenia wynikającego z zachowania spółki zależnej, z którą wspomniana spółka dominująca uczestnicząca w drugim naruszeniu tworzyła już w okresie pierwszego naruszenia jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE.
- 92 Byłoby niezgodne z celem polegającym na zwalczaniu zachowań sprzecznych z regułami konkurencji i na zapobieganiu ich ponownemu popełnianiu w drodze sankcji o skutku odstrasżającym (zob. wyrok *ETI i in.*, EU:C:2007:775, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo), gdyby przedsiębiorstwo, w którego skład wchodzi spółka zależna uczestnicząca w pierwszym naruszeniu, mogło – w drodze zmiany swojej struktury prawnej poprzez stworzenie nowych spółek zależnych, wobec których nie można było wszcząć postępowania z tytułu pierwszego naruszenia, ale które uczestniczą w popełnieniu nowego naruszenia – uniemożliwić albo szczególnie utrudnić nałożenie sankcji z tytułu powrotu do naruszenia, a w konsekwencji uniknąć jej.
- 93 Prawdą jest, że – jak Sąd orzekł w zaskarżonym wyroku – zarzut powrotu do naruszenia stawia się osobie prawnej przy poszanowaniu jej prawa do obrony. Niemniej owo poszanowanie nie wymaga, jak Sąd błędnie wskazał w pkt 274 zaskarżonego wyroku, by wspomniana osoba prawna miała możliwość podważyć w ramach postępowania wszczętego z powodu pierwszego naruszenia, iż tworzyła z innymi podmiotami, wobec których toczyło się to postępowanie, tę samą jednostkę gospodarczą. Należy po prostu zapewnić, by rzeczona osoba prawna miała możliwość obrony w momencie postawienia jej zarzutu powrotu do naruszenia.
- 94 W tym względzie należy przypomnieć, że poszanowanie prawa do obrony w trakcie każdego postępowania mogącego zakończyć się nałożeniem sankcji, szczególnie grzywnien lub okresowych kar pieniężnych, stanowi podstawową zasadę prawa Unii, której należy w pełni przestrzegać nawet wtedy, gdy chodzi o postępowanie o charakterze administracyjnym (wyroki: *Hoffmann-La Roche/Komisja*, 85/76, EU:C:1979:36, pkt 9; *ARBED/Komisja*, C-176/99 P, EU:C:2003:524, pkt 19; a także *Papierfabrik August Koehler i in./Komisja*, EU:C:2009:500, pkt 34).

- 95 W ramach postępowania w sprawie naruszenia reguł konkurencji to właśnie pismo w sprawie przedstawienia zarzutów stanowi w tym względzie zasadniczą gwarancję proceduralną (zob. podobnie wyroki: *Musique Diffusion française i in./Komisja*, od 100/80 do 103/80, EU:C:1983:158, pkt 10; a także *Papierfabrik August Koehler i in./Komisja*, EU:C:2009:500, pkt 35).
- 96 Jeśli Komisja zamierza przypisać naruszenie prawa konkurencji osobie prawnej i powołać się wobec niej na powrót do naruszenia, pismo w sprawie przedstawienia zarzutów powinno zawierać wszystkie elementy umożliwiające wspomnianej osobie prawnej obronę. W szczególności, jeśli osoba ta jest spółką dominującą, przeciwko której powołuje się okoliczność obciążająca w postaci powrotu do naruszenia z powodu antykonkurencyjnego zachowania stwierdzonego przez Komisję po stronie jednej z jej spółek zależnych, jednak owa spółka dominująca przed otrzymaniem wspomnianego pisma nie była adresatem decyzji stwierdzającej pierwsze naruszenie, pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skierowane do tej spółki dominującej powinno zawierać uzasadnienie, że przesłanki powrotu do naruszenia są spełnione, a zwłaszcza wykazać, że wspomniana osoba prawna tworzyła w okresie pierwszego naruszenia jedno przedsiębiorstwo ze spółką, w odniesieniu do której zostało stwierdzone pierwsze naruszenie. W tym względzie na Komisji spoczywa ciężar wykazania, że osoba prawna podejrzewana o popełnienie drugiego naruszenia wywierała już w okresie pierwszego naruszenia decydujący wpływ na spółkę zależną uczestniczącą w pierwszym naruszeniu.
- 97 Wbrew stanowisku Eni okres dzielący pierwsze naruszenie i drugie naruszenie reguł konkurencji nie wyklucza w zasadzie powołania się na okoliczność obciążającą w postaci powrotu do naruszenia w odniesieniu do osoby prawnej, wobec której nie wszczęto postępowania dotyczącego pierwszego naruszenia. Niemniej przy ocenie skłonności przedsiębiorstwa do naruszania reguł konkurencji na Komisji spoczywa obowiązek wzięcia pod uwagę czasu, jaki upłynął między dwoma naruszeniami (zob. podobnie wyrok *Lafarge/Komisja*, C-413/08 P, EU:C:2010:346, pkt 70). Poza tym, gdy sąd Unii Europejskiej kontroluje przestrzeganie zasady prawa do obrony, jego zadaniem jest wzięcie pod uwagę wszelkich okoliczności badanej sprawy, w szczególności ewentualnych trudności dowodowych wynikających z czasu, który upłynął od pierwszego naruszenia, lub ewolucji strukturalnej przedsiębiorstwa, czy też ewolucji zasad prawnych obowiązujących w dziedzinie konkurencji.
- 98 Ponadto należy przypomnieć, że to Komisja powinna wykazać, zarówno w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, jak i w decyzji, że przesłanki powrotu do naruszenia zostały spełnione. Tak więc, kiedy Komisja nakłada na daną spółkę grzywnę z tytułu naruszenia reguł Unii w dziedzinie konkurencji i przy obliczaniu grzywny stosuje mnożnik uwzględniający okoliczność wcześniejszego uczestnictwa tej spółki w naruszeniu reguł konkurencji, jest ona zobowiązana przedstawić, wraz z decyzją nakładającą wspomnianą grzywnę, wyjaśnienie umożliwiające sądowi Unii, jak również samej spółce, zrozumienie, w jakim charakterze i w jakim zakresie owa spółka uczestniczyła we wcześniejszym naruszeniu. W szczególności, jeżeli Komisja uważa, że wspomniana spółka wchodziła w skład przedsiębiorstwa będącego adresatem decyzji w sprawie wcześniejszego naruszenia, obowiązkiem Komisji jest uzasadnienie tego twierdzenia w sposób wymagany prawem (wyroki: *Eni/Komisja*, EU:C:2013:289, pkt 129; *Versalis/Komisja*, EU:C:2013:386, pkt 142).
- 99 Jeśli chodzi o okoliczność obciążającą w postaci powrotu do naruszenia powołaną w odniesieniu do Eni, nawet bez konieczności analizowania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów wystarczy stwierdzić, że jedynie motyw 540 spornej decyzji zawiera wzmiankę, że Eni była już adresatem wcześniejszych decyzji dotyczących działalności mającej znamiona zмовy, przy czym wspomniany motyw odsyła do przypisu, w którym cytuje się decyzję w sprawie polipropylenu, „w której [Komisja] stwierdziła, że [Anic], spółka zależna grupy ENI, uczestniczyła w kartelu”, a także do decyzji PVC II, „w której [Komisja] stwierdziła, że [EniChem] uczestniczyła w kartelu”. Wspomniany motyw zawiera ponadto wzmiankę, że Eni jest podmiotem powracającym do naruszenia, jednak bez dalszego wyjaśnienia.

- 100 Tymczasem, skoro adresatem decyzji w sprawie polipropylenu jest w szczególności Anic, a decyzji PVC II – w szczególności Enichem, należy stwierdzić, że wskazówki zawarte w spornej decyzji i przypomniane w poprzednim punkcie niniejszego wyroku nie pozwalają wcale zrozumieć, w jakim charakterze i w jakim zakresie Eni, która nie była wymieniona ani wśród adresatów decyzji w sprawie polipropylenu, ani wśród adresatów decyzji PVC II, uczestniczyła w naruszeniach stwierdzonych w tych decyzjach.
- 101 Ponieważ sporna decyzja jest ewidentnie pozbawiona uzasadnienia umożliwiającego Eni obronę, a sądowi Unii dokonanie kontroli, nie należy uwzględnić w odniesieniu do Eni okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia.
- 102 Z całości powyższych rozważań wynika, że Sąd naruszył prawo, gdy określił w pkt 274 zaskarżonego wyroku przesłanki powrotu do naruszenia. Niemniej, ponieważ rozstrzygnięcie Sądu zawarte w pkt 275 zaskarżonego wyroku o nieuwzględnieniu w stosunku do Eni okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia jest zasadne w świetle innych względów prawnych, tego rodzaju naruszenie nie może doprowadzić do uchylenia omawianego rozstrzygnięcia ani do unieważnienia określonych przez Sąd na jego podstawie skutków w zakresie wysokości grzywny, należy natomiast zastąpić uzasadnienie w odpowiednim zakresie (zob. podobnie wyrok FIAMM i in./Rada i Komisja, C-120/06 P i C-121/06 P, EU:C:2008:476, pkt 187 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 103 Zarzut pierwszy odwołania w sprawie C-93/13 P należy zatem oddalić.

W przedmiocie zarzutu piątego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

- 104 W zarzucie piątym odwołania Versalis i Eni podnoszą, że Sąd naruszył zasady prawa Unii dotyczące powrotu do naruszenia, potwierdzając w pkt 278–280 zaskarżonego wyroku, że okoliczność obciążająca w postaci powrotu do naruszenia miała zastosowanie do Versalisa i była uzasadniona następstwem gospodarczym Polimeri Europa i EniChem, następnie [*poufne*], która uczestniczyła w naruszeniu omówionym w decyzji PVC II. Przedsiębiorstwa te podnoszą ponadto, że Sąd naruszył prawo w pkt 276 zaskarżonego wyroku, utrzymując odpowiedzialność solidarną Eni za zapłatę grzywny, w tym za zapłatę części tejże grzywny związanej z okolicznością obciążającą w postaci powrotu do naruszenia.
- 105 W pierwszej kolejności powyższe przedsiębiorstwa powołują się na brak wystarczającego uzasadnienia w zakresie powiązań między przedsiębiorstwami odpowiedzialnymi za poszczególne naruszenia. W drugiej kolejności podważają one wykorzystanie kryterium następstwa gospodarczego. W trzeciej kolejności podnoszą, że Sąd przekroczył granice swoich uprawnień, gdyż potwierdził zastosowanie okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia, prezentując uzasadnienie odmienne od uzasadnienia Komisji. W czwartej kolejności, powołując się na sytuację Bayera, o której mowa w pkt 367 zaskarżonego wyroku, twierdzą one, że Sąd naruszył zasadę równego traktowania, gdyż ustalił procentową obniżkę podwyższenia grzywny z tytułu okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia zaledwie na 10%. W piątej kolejności Versalis i Eni uważają, że co się tyczy solidarnego charakteru – w odniesieniu do Eni – obowiązku zapłaty wspomnianego podwyższenia, Sąd uchybił spoczywającemu na nim obowiązkowi uzasadnienia i odszedł od orzecznictwa Trybunału wywodzącego się z wyroku Arkema/Komisja (C-520/09 P, EU:C:2011:619), gdzie uznano, że spółka dominująca stanowiąca jedno przedsiębiorstwo z daną spółką zależną odpowiedzialną za naruszenie reguł konkurencji nie odpowiada solidarnie za część grzywny związanej z powrotem do naruszenia spółki zależnej, jeśli owa spółka dominująca nie stanowiła ze wspomnianą spółką zależną jednostki gospodarczej w czasie popełnienia pierwszego naruszenia.
- 106 Komisja twierdzi, że powyższe zastrzeżenia są bezzasadne.

Ocena Trybunału

- 107 Niniejszy zarzut dotyczy okoliczność obciążającej w postaci powrotu do naruszenia uwzględnionej na niekorzyść Versalisa z powodu ukarania EniChem w decyzji PVC II. W ramach badania zarzutu trzeciego podniesionego przez skarżące w pierwszej instancji, do którego Sąd odsyła w pkt 278 zaskarżonego wyroku, Sąd obszernie opisał powiązania między poszczególnymi osobami prawnymi, którym przypisuje się naruszenia. Ponadto z badania zarzutu drugiego odwołania Versalisa i Eni w sprawie C-123/13 P wynika, że ciągłość przedsiębiorstwa pomiędzy EniChem, następnie [poufne], i Polimeri Europa, następnie Versalis, mogła zostać skutecznie uwzględniona. Poza tym w celu stwierdzenia, że przesłanki powrotu do naruszenia zostały spełnione, Sąd oparł się na elementach zaskarżonej decyzji, nie przekraczając granic przysługujących mu uprawnień. Dlatego też pierwsze trzy zastrzeżenia nie są zasadne.
- 108 Uwzględnwszy powrót do naruszenia w odniesieniu do Versalisa, dawniej Polimeri Europa, z tytułu jednego tylko naruszenia wcześniejszego niż sporna decyzja, Sąd słusznie orzekł w pkt 367 zaskarżonego wyroku, że sytuacja Versalisa i Eni była porównywalna z sytuacją Bayera, w odniesieniu do którego powrót do naruszenia z tytułu jednego tylko naruszenia również został uwzględniony. Zastrzeżenie czwarte nie jest zatem zasadne.
- 109 Jeśli chodzi o zastrzeżenie piąte, zmierzające do podważenia zastosowania do Eni domniemania wpływu wywieranego przez spółkę dominującą na jej spółki zależne uczestniczące w naruszeniu, nawiązuje ono do zarzutu pierwszego odwołania Versalisa i Eni. Tymczasem z pkt 40–45 niniejszego wyroku wynika, że wspomniany zarzut został oddalony. Jeśli chodzi o wyrok Arkema/Komisja (EU:C:2011:619), wystarczy stwierdzić, że argument Versalisa i Eni ma swoje źródło w błędnym rozumieniu tego wyroku, w którym Trybunał ograniczył się do kontroli obliczenia grzywny na podstawie kryteriów przyjętych przez Komisję, nie zajmując stanowiska w przedmiocie przesłanek powrotu do naruszenia.
- 110 Z powyższych okoliczności wynika, że zarzut piąty odwołania Versalisa i Eni należy oddalić jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu drugiego odwołania w sprawie C-93/13 P

Argumentacja stron

- 111 W ramach zarzutu drugiego odwołania, odnoszącego się do pkt 316 i następnych zaskarżonego wyroku, Komisja podważa porównanie mnożnika użytego przy obliczaniu grzywny nałożonej na Versalisa i na Eni w celu zapewnienia wystarczającego skutku odstraszającego z mnożnikiem zastosowanym w spornej decyzji wobec Dow, a także obniżenie mnożnika zastosowanego wobec Versalisa i Eni, co Sąd uzasadnił naruszeniem zasady równego traktowania.
- 112 Komisja podnosi, że Sąd przekroczył granice swych uprawnień i naruszył zasadę dyspozycyjności, art. 21 Protokołu w sprawie statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz art. 44 § 1 i art. 48 § 2 regulaminu postępowania przed Sądem, badając kwestię prawną dotyczącą rzekomego naruszenia zasady równego traktowania w odniesieniu do mnożnika użytego przy obliczaniu grzywny w celu zapewnienia skutku odstraszającego, której to kwestii Versalis i Eni nie podniosły w skardze wszczynającej postępowanie.
- 113 Komisja zaznacza, że w tej skardze Versalis i Eni wniosły do Sądu o stwierdzenie, że zastosowanie mnożnika było niezgodne z prawem z uwagi na naruszenie zasady proporcjonalności ze względu na wysokość tego mnożnika. Posiłkowo Versalis i Eni zażądały obniżenia wspomnianego mnożnika. Dopiero na rozprawie przed Sądem przedsiębiorstwa te zasugerowały naruszenie zasady równego traktowania. Sąd naruszył wyżej wymienione przepisy, a w szczególności zasadę dyspozycyjności, podnosząc omawiany zarzut z urzędu.

- 114 Versalis i Eni podważają zarzut drugi odwołania Komisji. Podnoszą one, że powołały się na różnice między mnożnikami stosowanymi w celu zapewnienia skutku odstrasającego przy obliczaniu grzywien nakładanych na poszczególne przedsiębiorstwa uczestniczące w naruszeniu na poparcie swojego zarzutu dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności. Zdaniem wspomnianych przedsiębiorstw zasada równego traktowania jest związana z zasadą proporcjonalności. W związku z powyższym Sąd nie podniósł z urzędu nowego zarzutu. Komisja nie zgłosiła zresztą na rzeczowej rozprawie zastrzeżeń co do faktu przedstawienia przez Versalisa i Eni nowego zarzutu.
- 115 Versalis i Eni przypominają także orzecznictwo Trybunału dotyczące nieograniczonego prawa orzekania Sądu.

Ocena Trybunału

- 116 Jak zaznaczył rzecznik generalny w pkt 101 swojej opinii, Versalis i Eni zarzuciły wielokrotnie Komisji, zwłaszcza w skardze w pierwszej instancji, zastosowanie wyższego niż w przypadku innych przedsiębiorstw mnożnika w celu zapewnienia skutku odstrasającego. Rozpatrywane zastrzeżenie Versalisa i Eni dotyczy w istocie naruszenia zasady równego traktowania, które stało się następnie przedmiotem dyskusji między stronami. Z powyższego wynika, że Sąd nie odniósł się z urzędu do tego zarzutu.
- 117 Zarzut drugi odwołania Komisji należy w związku z tym oddalić.

W przedmiocie zarzutu trzeciego odwołania w sprawie C-93/13 P

Argumentacja stron

- 118 W ramach zarzutu trzeciego odwołania, odnoszącego się do pkt 323–325 zaskarżonego wyroku Komisja podnosi, że Sąd naruszył prawo przy dokonywaniu wykładni i stosowaniu zasady równego traktowania w odniesieniu do mnożnika grzywny używanego w celu zapewnienia skutku odstrasającego. Zaskarżony wyrok jest także obarczony brakiem uzasadnienia. Sąd w szczególności pominął przysługujące Komisji uznanie przy ustalaniu kwoty grzywien w świetle mających znaczenie okoliczności i zobowiązał ją do dokonania czysto matematycznych obliczeń w celu ustalenia mnożnika podlegającego zastosowaniu do grzywien Versalisa i Eni. Poza tym Sąd dopuścił się błędu, wymagając, by podwyższenie grzywny w celu zapewnienia skutku odstrasającego było proporcjonalne do obrotów każdego z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu, a nie by mnożniki albo grzywny wynikające z zastosowania mnożników były proporcjonalne do całkowitych obrotów tych przedsiębiorstw.
- 119 Versalis i Eni podnoszą, że w drodze zarzutu trzeciego odwołania Komisja domaga się, by Trybunał dokonał nowej oceny mnożnika zastosowanego w celu zapewnienia skutku odstrasającego. Dlatego też zarzut ten jest niedopuszczalny. Rzeczoną zarzut jest w każdym razie bezzasadny. Sąd działał bowiem w granicach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania, a Komisja nie wykazała, że metoda zalecona przez Sąd jest mniej odstrasająca niż metoda zaproponowana przez Komisję, której zastosowanie mogło doprowadzić do nieproporcjonalnych skutków.

Ocena Trybunału

- 120 Jak zaznaczył rzecznik generalny w pkt 105 swojej opinii, zarzut trzeci odwołania Komisji nie dotyczy konieczności poszanowania zasady równego traktowania względem poszczególnych uczestników tego samego kartelu, lecz okoliczności, jakie powinny zostać wzięte pod uwagę w celu sprawdzenia proporcjonalnego charakteru nałożonych grzywien. W tym względzie Sąd oparł się na informacjach

zawartych w spornej decyzji, uzasadnił swoje rozstrzygnięcie w sposób precyzyjny i nie naruszył prawa, orzekając w pkt 325 zaskarżonego wyroku, że wybór mnożnika 1,4 nie był odpowiedni z uwagi na różnice w obrotach między Eni i Dowem.

121 Rzeczoną zarzut należy oddalić jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu szóstego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

122 W ramach zarzutu szóstego odwołania Versalis i Eni podnoszą, że Sąd zastosował w sposób oczywiście błędny art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, wyznaczając maksymalną kwotę grzywny na innej podstawie niż sam obrót [*poufne*], dawniej EniChem.

123 Komisja uważa, że omawiany zarzut zbiega się z zarzutami pierwszym i drugim odwołania Versalisa i Eni.

Ocena Trybunału

124 Wspomniany zarzut jest oparty na założeniu, że zarzuty pierwszy i drugi odwołania zostaną uwzględnione. Ponieważ te dwa zarzuty zostały oddalone, udzielenie odpowiedzi na zarzut szósty odwołania Versalisa i Eni stało się zbyteczne.

W przedmiocie zarzutu siódmego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

125 W ramach zarzutu siódmego odwołania Versalis i Eni podważają oddalenie przez Sąd zarzutu dziesiątego ich skargi w pierwszej instancji dotyczącego nieuwzględnienia przez Komisję współpracy [*poufne*] i Versalisa poza zakresem stosowania komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. oraz zarzutu jedenastego wspomnianej skargi dotyczącego braku obniżenia kwoty grzywny na mocy komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. Przedsiębiorstwa te podnoszą, że Sąd nie przeprowadził kontroli sądowej, której miał obowiązek dokonać, i że w każdym razie popełnił błąd w ocenie i uchybił obowiązkowi uzasadnienia wyroku, uznając, że Komisja przy ocenie wspomnianej współpracy nie naruszyła zasad słuszności, równego traktowania oraz ochrony uzasadnionych oczekiwań.

126 Versalis i Eni zarzucają Sądowi, że nawiązując do zakresu uznania przysługującego Komisji w odniesieniu do metody obliczania grzywien, Sąd powtórzył w pkt 355 zaskarżonego wyroku dokonaną przez Komisję ocenę informacji przedstawionych przez Versalisa i Eni w ramach wspomnianej współpracy. Sąd powinien był dokonać kontroli pod kątem sposobu, w jaki Komisja zastosowała komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. w innych sprawach. Ponadto nie wziął pod uwagę, że Versalis i Eni dopiero później dowiedziały się o prowadzonym dochodzeniu, co miało wpływ na zwiększenie wartości informacji, które Versalis i Eni mogły przekazać. Przedsiębiorstwa te zarzucają także Komisji, że nie przeprowadziła inspekcji wcześniej.

127 Sąd naruszył również prawo, nie stwierdzając, że Komisja naruszyła zasadę ochrony uzasadnionych oczekiwań, gdyż informacje dostarczone przez Versalisa i Eni przyczyniły się do istotnego zwiększenia wartości dowodów w porównaniu z informacjami dostarczonymi w sprawach zakończonych wydaniem innych decyzji Komisji, i że uzasadnione mogło być oczekiwanie Versalisa i Eni, iż ich pełna, lojalna i ciągła współpraca zostanie należycie nagrodzona. Przedsiębiorstwa te podważają pkt 358 zaskarżonego wyroku, uznając go za bezzasadny.

- 128 Podobnie Versalis i Eni były dyskryminowane względem pozostałych przedsiębiorstw, które złożyły wnioski o skorzystanie z obniżenia grzywny, a których oświadczenia były niespójne, nieprecyzyjne i niewiarygodne.
- 129 Komisja twierdzi, że zarzut siódmy odwołania wysunięty przez Versalisa i Eni jest niedopuszczalny z tego względu, że powtarza się w nim jedynie argumenty powołane przed Sądem, a jego celem jest doprowadzenie do ponownej oceny pod kątem okoliczności faktycznych informacji dostarczonych Komisji przez [poufne], dawniej EniChem.

Ocena Trybunału

- 130 W zarzucie siódmym odwołania Versalis i Eni podważają zasadniczo odpowiedź udzieloną przez Sąd na zarzut jedenasty ich skargi w postępowaniu w pierwszej instancji. Przypomniawszy w pkt 354 zaskarżonego wyroku pojęcie „zwiększenia wartości” zawarte w komunikacie w sprawie współpracy z 2002 r., Sąd zbadał dowody dostarczone przez Versalisa i Eni w celu ustalenia, czy przyczyniają się one do zwiększenia wartości dowodów już będących w posiadaniu Komisji.
- 131 W pkt 357–363 zaskarżonego wyroku Sąd dokonał dokładnej, zawierającej uzasadnienie analizy dowodów, która nie podlega kontroli Trybunału w postępowaniu odwoławczym. W świetle wspomnianej oceny Sąd oddalił poszczególne argumenty Versalisa i Eni, nie naruszając przy tym prawa.
- 132 Zarzut siódmy odwołania wysunięty przez Versalisa i Eni należy w związku z powyższym oddalić.

W przedmiocie zarzutu ósmego odwołania w sprawie C-123/13 P

Argumentacja stron

- 133 W zarzucie ósmym odwołania Versalis i Eni twierdzą, że Sąd nie dokonał w pełnym zakresie sądowej kontroli w przedmiocie ostatecznej wysokości grzywny, która jest niesprawiedliwa, nieodpowiednia i nieproporcjonalna. Wspomniane przedsiębiorstwa uważają, że Sąd nie zbadał dogłębnie ich argumentów i ograniczył się do dokonania samej tylko kontroli zgodności z prawem spornej decyzji.
- 134 Komisja uważa, że Sąd dokonał pogłębionej analizy argumentów Versalisa i Eni. Wymienione przedsiębiorstwa usiłują zaś skłonić Trybunał do ponownego zbadania wysokości grzywny.

Ocena Trybunału

- 135 Należy stwierdzić, że ów zarzut dotyczy zaskarżonego wyroku w całości, natomiast nie podważa konkretnych punktów uzasadnienia tego wyroku. Z tego względu jest on zbyt nieprecyzyjny i niezrozumiały, aby można było się do niego odnieść.
- 136 Ponadto nie jest zadaniem Trybunału, który rozstrzyga kwestie prawne w ramach odwołania, zastąpienie w imię zasady słuszności własną oceną oceny Sądu, który w ramach nieograniczonego prawa orzekania orzeka o grzywnach nałożonych na przedsiębiorstwa z powodu naruszenia przez nie prawa Unii (zob. w szczególności wyrok E.ON Energie/Komisja, C-89/11 P, EU:C:2012:738, pkt 125).
- 137 Z powyższych okoliczności wynika, że zarzut ósmy odwołania wysunięty przez Versalisa i Eni należy odrzucić jako niedopuszczalny.

- ¹³⁸ Ponieważ oddalono wszystkie zarzuty w sprawie C-93/13 P oraz w części odrzucono, a w części oddalono wszystkie zarzuty w sprawie C-123/13 P, odwołanie w sprawie C-93/13 P należy oddalić, natomiast odwołanie w sprawie C-123/13 P należy w części odrzucić, a w części oddalić.

W przedmiocie kosztów

- ¹³⁹ Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli odwołanie jest bezzasadne, Trybunał rozstrzyga o kosztach. Zgodnie z art. 138 § 1 tego regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę.
- ¹⁴⁰ Jeśli chodzi o odwołanie w sprawie C-93/13 P, ponieważ Versalis i Eni wniosły o obciążenie Komisji kosztami postępowania, a Komisja przegrała sprawę, należy obciążyć ją kosztami postępowania.
- ¹⁴¹ Jeśli chodzi o odwołanie w sprawie C-123/13 P, ponieważ Komisja wniosła o obciążenie Versalisa i Eni kosztami postępowania, a Versalis i Eni przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (piąta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Odwołanie w sprawie C-93/13 P zostaje oddalone, zaś odwołanie w sprawie C-123/13 P zostaje w części odrzucone, a w części oddalone.**
- 2) Komisja Europejska zostaje obciążona kosztami postępowania związanymi z odwołaniem w sprawie C-93/13 P.**
- 3) Versalis SpA i Eni SpA zostają obciążone kosztami postępowania związanymi z odwołaniem w sprawie C-123/13 P.**

Podpisy